

УДК 378:37.03:811.111

**ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З
«ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ (АНГЛІЙСЬКА)» ДЛЯ
СТУДЕНТІВ АГРОБІОЛОГІЧНИХ І ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

О.В. Іванова

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ)
email: ok.ko176@gmail.com

**ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ
«ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ (АНГЛИЙСКИЙ)»
ДЛЯ СТУДЕНТОВ АГРОБИОЛОГИЧЕСКИХ И ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ**

О.В. Иванова

кандидат педагогических наук, доцент,
заведующая кафедрой английского языка для технических и агrobiологических специальностей,
Национальный университет биоресурсов и природоиспользования Украины (г. Киев)

**INTERACTIVE METHODS OF EDUCATION FOR STUDENTS OF AGROBIOLOGICAL
AND TECHNICAL SPECIALTIES AT THE LESSONS OF "FOREIGN LANGUAGE FOR
PROFESSIONAL PURPOSES (ENGLISH)"**

O.V. Ivanova

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor,
the Head of the Department of English for Technical and Agrobiological Specialties,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

У сучасному світі технологічно розвинених комунікацій й інформаційного обміну визначна роль відводиться інноваційним технологіям навчання. Проблема упровадження інтерактивних технологій у сучасну систему навчання студентів іноземної фахової мови не втрачає своєї актуальності перш за все тому, що основним завданням навчального процесу стає формування креативності, проектного мислення й аналітичних здібностей, комунікативних компетентностей, толерантності та здатності до самоосвіти і саморозвитку, що забезпечує успішність особистісного, професійного і кар'єрного зростання молодих фахівців. У результаті проведеного дослідження, аналізу та узагальнення його результатів було доведено, що найбільш повно сучасним завданням в царині організації й реалізації навчальної діяльності відповідають інтерактивні методи, побудовані на діалозі (полілозі), міжособистісній взаємодії, переведенні студентів у позицію активних суб'єктів навчання, спроможних активно включатися до пізнавальної діяльності на засадах самопрагнення, самовияву, емоційно-позитивного ставлення та самостійного досягнення навчальних цілей. Визначено й обґрунтовано дидактичні засади застосування інтерактивних методів у навчанні студентів технічних та агробіологічних спеціальностей.

Ключові слова: інноваційні технології навчання; інтерактивні технології; іноземна фахова мова.

В современном мире технологически развитых коммуникаций и информационного обмена большая роль отводится инновационным технологиям обучения. Проблема внедрения интерактивных технологий в современную систему обучения студентов иностранному профессиональному языку не теряет своей актуальности прежде всего потому, что основной задачей учебного процесса становится формирование креативности, проектного мышления и аналитических способностей, коммуникативных компетенций, толерантности и способности к самообразованию и саморазвитию, что обеспечивает успешность личностного, профессионального и карьерного роста молодых специалистов. В результате проведенного исследования, анализа и обобщения его результатов было доказано, что наиболее полно современным задачам в области организации и реализации учебной деятельности соответствуют интерактивные методы, построенные на диалоге (полилоге), межличностном взаимодействии, переводе студентов в позицию активных субъектов

обучения, способных активно включаться в познавательной деятельности на основе самоустремлений, самовыражения, эмоционально-положительного отношения и самостоятельного достижения учебных целей. Определены и обоснованы дидактические основы применения интерактивных методов в обучении студентов технических и агробиологических специальностей.

Ключевые слова: инновационные технологии обучения; интерактивные технологии; иностранный профессиональный язык.

In the modern world of technologically advanced communications and information exchange, a significant role belongs to innovative learning technologies. The problem of introducing interactive technologies into the modern system of teaching foreign professional language to students does not lose its relevance primarily because the main task of the educational process is the formation of creativity, critical thinking and analytical abilities, communicative competences, tolerance and the ability to self-education and self-development that ensures success in personal, professional and career growth of young professionals. As a result of the conducted research, analysis and generalization of its results, it was proved that interactive methods are the most relevant in contemporary education as they are based on dialogue (polylogue), interpersonal interaction, transfer of students into active learners, able actively participate in cognitive activities on the basis of self-esteem, self-expression, emotional and positive attitude and independent achievement of educational goals. The didactic principles of application of interactive methods in teaching students of technical and agrobiological specialties were determined and proved.

Keywords: innovative teaching technologies; interactive technologies; foreign specialized language.

У сучасному світі технологічно розвинених комунікацій й інформаційного обміну визначна роль відводиться інноваційним технологіям навчання. Проблема упровадження у сучасну систему навчання інтерактивних технологій студентів для вивчення іноземної фахової мови не втрачає своєї **актуальності** перш за все тому, що основним завданням навчального процесу стає формування креативності, проектного мислення й аналітичних здібностей, комунікативних компетентностей, толерантності та здатності до самоосвіти і саморозвитку, що забезпечує успішність особистісного, професійного і кар'єрного зростання молодих фахівців.

У новітніх соціально-економічних умовах, коли на ринку праці загострилася конкуренція, від людини вимагається не лише висока освіченість, а й такі якості, як креативне мислення, уміння вирішувати нетипові завдання, постійно займатися саморозвитком і самоосвітою, самостійно обирати професійні та життєві траєкторії, необхідні реформи в технологіях навчання, оскільки традиційні технології не дозволяють вже досягти компетентісного розвитку зі спеціальності. У зв'язку з цим перед вищою школою постають нові завдання: освіта повинна орієнтуватися на створення оптимальних умов для розумового розвитку кожного студента, спрямовуватися не на заучування, а формування в них здатності усвідомлювати й аналізувати навколишню дійсність.

Це передбачає перебудову процесу навчання, кінцевою метою якого має стати максимальне розкриття індивідуальних здібностей та самоактуалізація особистості кожного студента. Демократичний розвиток України призвів до перебудови системи вищої освіти, до розробки нових програм із метою поліпшення умов і результатів навчання майбутніх фахівців. В освітніх документах увага зосереджується на розвиток інноваційних освітніх технологій у навчальному процесі з метою забезпечення переходу освіти на нову, особистісно-орієнтовану парадигму. Визначальною рисою особистісно орієнтованого навчання є взаєморозуміння, взаємодія, творча співпраця викладача і студентів. Вивченням теоретичних і дидактичних питань цього напрямку займаються дослідники М.Башмаков, Г.Бермус, І.Бех, П.Гусак, М.Кларін, Н.Протасова, О.Савченко, Г.Селевко, М.Скрипник та ін.

За результатами досліджень оптимальним для розвитку особистості є діалогічне навчальне середовище, в якому особистість визнається цінною, вільною і шанованою. Навчальний процес у контексті діалогу – це активна взаємодія та спілкування його учасників, тобто інтеракція, що здійснюється за допомогою відповідних методів.

Проблема застосування інтерактиву в навчальному процесі була у центрі уваги таких дослідників, як О.Єльнікової, Г.Коберник, О.Коберника, Т.Кравченко, М.Крайньої, Г.Кривчикової,

В.Мельник, Л.Пироженко, О.Пометун, К.Робінсон та ін., які обґрунтовують доцільність застосування інтерактивних методів для посилення ефективності процесу навчання.

Педагогічною теорією і практикою накопичено багатий досвід щодо розкриття сутності інтерактиву, розробки різних видів такої діяльності. Однак подальшого вивчення потребує такий важливий напрям, як визначення дидактичних засад застосування інтерактивних методів у процесі вивчення студентами аграрних і технічних спеціальностей англійської мови. Актуальність проблеми і наявність у її розв'язанні суперечностей висувають як одне з пріоритетних завдань визначення потенційних резервів, закладених у дидактичній системі стосовно конструювання навчального процесу на засадах інтерактиву.

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати й практично перевірити дидактичні засади застосування інтерактивних методів у процесі навчання англійської мови професійного спрямування студентів агробіологічних і технічних спеціальностей.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан розробки проблеми в лінгводидактичній теорії й практиці; визначити сутність, структуру й особливості застосування інтерактивних методів навчання у вишах.
2. Встановити та розкрити основні характеристики дидактичних засад застосування інтерактивних методів на заняттях з англійської мови у вищій школі.
3. Навести приклади фрагментів занять із застосуванням інтерактивних методів у процесі мовної освіти майбутніх фахівців аграрної й технічної галузей.

Термін «інтерактивна педагогіка» був уведений у науковий обіг у 1975 році німецьким дослідником Г.Фріцом, котрий убачав головну мету інтерактивного процесу в зміні й поліпшенні моделі поведінки його учасників: аналізуючи власні реакції та реакції респондента, вони вдаються до зміни моделі своєї поведінки, свідомо засвоюють її.

Походження поняття «інтерактивний» – це поєднання двох латинських слів: «*inter*» – між та «*activ*» – активний. Лінгвістичне тлумачення цього слова визначає поняття «інтерактивність», як переклад з англійської мови слів «*inter*» - взаємний та «*act*» – діяти, тобто здатність взаємодіяти. Із цього випливає, що основою навчання, що формується на застосуванні інтерактивних методів, виступає взаємодія, міжособистісне спілкування, діалог. Відповідно, у методичному розумінні інтерактивним може бути метод, у «якому той, хто навчається, є учасником, який щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо, тобто не виступає лише слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, власно створюючи це» [9, с.5].

Серед основних завдань інтерактивних методів виступають наступні: введення учасників навчання в єдиний процес здобуття та засвоєння знань; створення позитивного емоційного фону, на якому відбувається навчання, тому що саме він є головною умовою вияву активності учасників навчального процесу. Застосування інтерактивних методів навчання сприяє ефективнішому засвоєнню знань, дозволяє зробити процес спілкування учасників взаємодії природнім.

Найбільш повний і ґрунтовний аналіз питання інтерактивності знаходимо у працях О. Пометун і Л. Пироженко. За їхнім визначенням, сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що «навчальний процес відбувається лише завдяки постійній, активній взаємодії всіх учасників. Це співнавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де й студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчальної діяльності й розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що знають, уміють і здійснюють». Упровадження в процес навчання інтерактивних методів «сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогові стати справжнім лідером колективу» і має за мету «створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [13, с.7-9].

О.Пометун зазначає, що «інтерактивним може бути названий метод, в якому той, хто навчається, є учасником, який щось здійснює: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо, тобто не виступає лише слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, особисто створюючи це» [13].

Таким чином, робить висновок О.Пометун, інтерактивними можна вважати такі методи навчання, що здійснюються шляхом активної взаємодії студентів у процесі засвоєння знань. Вони дають змогу «на основі внеску кожного з учасників процесу навчання у спільну справу отримати нові знання й організувати спільну діяльність від окремої взаємодії двох-трьох осіб до широкої співпраці». За умов використання інтерактиву, студенти «навчають одне одного, їхньою відмінністю є не діалоговий, а скоріше «полілоговий» характер» [13, с.22].

М.Скрипник під інтерактивними методами розуміє систему способів діалогічної взаємодії суб'єктів навчання (вміння), спрямованих на осмислення діалогу, його «інтер» – «інтра» – «мета» – суб'єктні плани. У ситуації діалогу учасники створюють, насамперед, цілісне психолого-педагогічне спільне буття – співбуття («інтерсуб'єктний план»). Діалог є універсальним засобом і принципом організації людської свідомості («інтрасуб'єктний план»); через діалогічну площину здійснюється метасуб'єктна взаємодія (різноманітні культуротворчі моделі) [20, с.31]. Тобто, інтерактивні методи – це система «способів діалогічної взаємодії суб'єктів навчання, спрямована на осмислення діалогу, його «інтер» – «інтра» – «мета» – суб'єктні плани» [16, с.32]. Інтерактивні методи дають змогу задіяти не лише свідомість людини, а й її почуття, емоції, вольові якості, творчий потенціал тощо.

Український дослідник А. Мартинець у своєму дослідженні зазначає, що «структурна побудова заняття на основі інтерактивних методик змінює сам навчальний процес, занурюючи його в спілкування, де роль викладача й студента перебувають у відповідній рівновазі: обидва працюють для того, щоб навчатися, ділитися своїми знаннями, досягненнями свого життєвого досвіду» [12, с.30]. Інтерактивні методи найбільше сприяють формуванню в студентів умінь і навичок, виробленню особистих цінностей, створюють атмосферу співробітництва, творчої взаємодії в навчанні.

Відомий підхід, за якого під інтерактивністю розуміється не лише процес взаємного впливу об'єктів, а й «спеціально організовану пізнавальну діяльність, що має яскраво виражену соціальну спрямованість» [2, с.9]. Отже, інтерактивними можна вважати ті методи навчання, що організовують процес соціальної взаємодії, у процесі чи внаслідок якої в її учасників виникають нові завдання, забезпечується певний порядок інформаційної взаємодії між суб'єктами навчального процесу і навчальним середовищем.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що основна мета, що дослідники визначають у процесі застосування інтерактивних методів, полягає в тому, щоб сформувати в студентів уміння самовизначатися, контролювати свою навчальну діяльність щодо поставлених завдань, домагатися запланованого результату й вибирати найбільш раціональний шлях пошуку необхідних для цього засобів розумової або організаційної роботи, щоб стати самодостатнім суб'єктом навчальної діяльності [14, с.109].

Взаємодія як пріоритетна ознака інтерактивного методу

Взаємодія як інтегруючий феномен реалізує себе у навчанні, вихованні, технологіях, методах і у відповідних організаційних формах і моделях. Проблема взаємодії, взаємостосунків, як регулятора активності та діяльності між викладачами й студентами, займає чільне місце у розвитку креативної, самостійної особистості. З метою детального та глибокого вивчення сутності цієї категорії ми звернулися до аналізу поглядів дослідників сучасності.

Аналіз сучасної педагогічної та психологічної літератури показує, що в сучасних умовах упровадження в практику навчання нових концепцій, пов'язаних зі зміною освітньої парадигми на

гуманістично орієнтовану, проблема психолого-педагогічної взаємодії розглядається в тісному взаємозв'язку з удосконаленням навчально-виховного процесу.

Категорія взаємодії найбільш повно відображає характер педагогічного процесу, що здійснюється на перетині двох діяльнісних систем – викладання та учіння. У сучасній дидактиці ці категорії прийнято розглядати як взаємодією двох суб'єктів навчання: викладача та студента. Процес навчання без синхронної діяльності цих суб'єктів неможливий. Як би наполегливо не прагнув викладач подати свій предмет, якщо при цьому він не забезпечив активну діяльність студентів, її мотивацію й організацію, процес навчання фактично не функціонує в зв'язку з відсутністю дидактичної взаємодії між носієм інформації (викладачем) та її споживачем (студентом) [1, с.65]. Поняття взаємодії, на думку сучасних дослідників, є універсальним. Накопичення і теоретичне осмислення досвіду педагогічної праці, виділення інтерактивності як його важливої складової сприяло розширенню поняття навчання, в якому взаємодія виступала в значенні невід'ємної властивості й експлікувалася в безпосередніх практичних узагальненнях. Воно в певному вигляді присутнє в відображенні й концептуалізації контактів викладача і студента [3, с.206].

Взаємодія як інтегруючий феномен реалізує себе і в навчанні, й у вихованні, і в технологіях, і в методах, й у відповідних організаційних формах і моделях. Проблема взаємодії, взаємостосунків, як регулятора активності й діяльності між викладачем і студентами, посідає одне з пріоритетних місць у розвитку креативної, самостійної особистості.

У межах людинознавства взаємодія стосується передусім найрізноманітніших типів і рівнів безпосереднього й опосередкованого обміну діяльностями, в якому так чи інакше беруть участь усі люди.

У педагогічній психології категорія взаємодії представлена як єдність виховання (передача цінностей як зміст педагогічної праці) і спілкування (форма організації педагогічного процесу). У ній вбачають: педагогічну задачу, комунікативну активність учасників, цінності, норми взаємодії, соціально-психологічну ситуацію, результат (розвиток взаємовідносин, рефлексія, стимуляція життєвості) [4].

В. Сквирський, досліджуючи проблему педагогічної взаємодії викладача і студентів, зосередив увагу передусім на її діяльнісно-комунікативному аспекті. За його переконаннями, у педагогічній взаємодії кожна зі сторін, які спілкуються, вступаючи в контакт з іншою, бачить у ній суб'єкта взаємодії та розраховує на активний зворотний зв'язок, на обмін інформацією, а не на одностороннє її відправлення. Тобто, сфера активності кожного учасника включає в себе інших людей, які, в свою чергу, активно впливають на хід взаємодії. Вчений важливе місце в процесі взаємодії відводить особистісним зв'язкам між викладачем та студентами, які можуть справляти суттєвий вплив на хід і результати навчання.

У цілому педагогічна взаємодія реалізується в процесі спілкування, в ході комунікації учасників навчального процесу. Комунікативна складова пронизує всі компоненти навчальної діяльності, перетворює діяльність в спілкування. У зв'язку з цим В. Сквирський розглядає педагогічну взаємодію як спілкування [15, с.32].

Отже, інтерактивні методи побудовані на діалозі (полілозі), міжособистісній взаємодії, що перетворюють студентів на активних суб'єктів навчального процесу, спроможних активно включатися до пізнавальної діяльності на засадах самопрагнення, самовияву, емоційно-позитивного ставлення і самостійного досягнення навчальних цілей.

Вони мають вагомий потенціал для досягнення високого рівня інтелектуального розвитку, формування самостійного, критичного мислення, вмінь не лише знаходити і пропонувати рішення, а й відстоювати, аргументувати свою думку як передумову подальшого розвитку шляхом пізнання, створення умов для самовдосконалення та саморозвитку. Інтерактивні методи передбачають задіяння

не лише свідомості студента, а і його почуттів, вольових якостей, тобто залучають до процесу навчання «цілісну особистість».

Отже, інтерактивними вважаються такі методи навчання, що здійснюються шляхом активної взаємодії майбутніх фахівців у процесі навчання, і дають змогу на основі внеску кожного з його учасників у єдину справу отримати нові знання й організувати спільну діяльність від окремої взаємодії двох-трьох осіб до широкої співпраці.

Категорія взаємодії найбільш повно відображає характер педагогічного процесу, що здійснюється на перетині двох діяльнісних систем – викладання й учіння. У сучасній дидактиці ці категорії прийнято розглядати як взаємодією двох суб'єктів навчання: викладача і студента.

Таким чином, взаємодія – це процес спільної комунікативної діяльності, який проявляється в обміні інформацією, в організації спільних дій, у застосуванні індивідуальних надбань, спрямованих на вирішення єдиного завдання, що має своїм результатом взаємозміни їхньої поведінки, діяльності, стосунків. Для взаємодії характерними є такі компоненти, як спілкування і спільна діяльність, що, в свою чергу, взаємопов'язані та взаємообумовлені.

Практика використання інтерактивних методів у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти та в Національній програмі з англійської мови для професійного спілкування визначено основну мету професійної освіти майбутніх фахівців, згідно з якою, серед усього іншого, є формування комунікативної, лінгвістичної, соціокультурної та професійної компетентностей студентів шляхом їх залучення до виконання професійно орієнтованих завдань, формування інтерактивних навичок і вмінь усного та писемного мовлення з послідовним удосконаленням кожного окремого виду мовленнєвої діяльності.

Програма курсу ставить завданням досягнення студентом рівнів мовної компетентності, що відповідають міжнародним стандартам, викладеним у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти та в Національній програмі з англійської мови для професійного спілкування:

Елементарний користувач (Basic user)	A1 – Інтродуктивний (breakthrough)
	A2 – Середній (waystage)
Незалежний користувач (Independent user)	B1 – Рубіжний (threshold)
	B2 – Просунутий (advantage)
Досвідчений користувач (Proficient user)	C1 – Автономний (effective operational proficiency)
	C2 – Компетентний (mastery)

Принципово новим для вищої школи стало те, що вперше змістом освіти передбачено сприяння інтенсифікації навчального процесу на основі стимулювання активної діяльності мислення та мовлення студентів, застосування сучасних методів, прийомів і засобів.

Стандартизація мовної освіти ґрунтується на Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти [6] і передбачає формування різних видів компетентності мовців. Комунікативна мовленнєва компетентність включає три види компетентностей: лінгвістичну, соціолінгвістичну та прагматичну.

Лінгвістична компетентність – знання мовної системи та її структури; соціолінгвістична – умови користування мовою в різних умовах суспільного життя, прагматична компетентність – функціонування лінгвістичних засобів.

Мовна освіта має спрямовуватися на підготовку мовно грамотної людини з високим рівнем комунікативної компетентності, що ґрунтується на системі знань про мову та її граматичну будову, самобутньої мовної особистості, яка має великий словниковий запас, засвоїла основні норми літературного мовлення, здатна вільно висловлювати свої думки та почуття в усній і писемній формах, у будь-якому стилі й жанрі, що якнайкраще відповідають ситуації спілкування.

Таким чином, головною метою мовної освіти у вищій школі є формування в студентів комунікативної компетентності – досконалого володіння навичками спілкування в будь-якому середовищі за різних обставин.

Наведена вище мета мовної освіти, визначення її сутності зумовлюють необхідність виявлення методик, що могли б забезпечити досягнення викладачем на кожному окремому занятті й системі занять «взаємозв'язку навчального, розвивального й мотиваційного компонентів навчальної діяльності» [11, с.48]. Такими є інтерактивні методи. Інтерактивне навчання – це співнавчання, взаємонавчання, що передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Необхідність забезпечення комунікативної спрямованості навчання всіх видів мовленнєвої діяльності набула затвердження в нормативних документах. Основна увага при цьому має надаватися розвитку вмінь здійснювати всі види мовленнєвої діяльності: слухання – розуміння (аудіювання), говоріння, читання, письмо. Із цією метою рекомендується використовувати спеціальні види робіт, насамперед сюжетно-рольові ігри, роботу в парах і невеликих групах.

Зміст освіти з говоріння включає: самостійні усні монологічні повідомлення на будь-яку з тем; підтримання бесіди, обговорення, дискусії; чітке простеження зв'язку між основними ідеями усного повідомлення; обмін інформацією й вільне ведення бесіди; розв'язок ідей, наводячи конкретні приклади, робити висновок щодо висловленого; ефективно використовувати одиниці лексичного мінімуму в межах тематики курсу; усно коментувати та аналізувати тексти.

Для стимулювання творчих здібностей студентів рекомендується використовувати такі методи навчання іноземної мови, як словесне малювання, графічне ілюстрування, творчий переказ, читання за ролями, інсценізація, складання есе, власних творів, діалогів.

Зміст навчальної діяльності з читання передбачає розвиток у студентів розуміння композиційної структури тексту; усвідомлення зв'язку між частинами тексту через граматичні засоби зв'язку; вміння визначати загальний зміст повідомлень, статей, доповідей через їх перегляд; уміння запитувати й відповідати на матеріалі прочитаних текстів, вступати в діалог на основі прочитаного; складати розповіді від імені героя, інсценувати прочитане.

Програмою передбачений розвиток у студентів умінь самостійно складати судження, висловлювати (усно чи письмово) його, обґрунтовувати, вислуховувати і розуміти інші судження, співставляти їх з власною точкою зору, змінювати свою думку у випадку переконливих аргументів інших учасників дискусії. Окрім того, акцентується на таких уміннях, як робота в парах і групах, прийняття розподілу ролей.

Навчання аудіюванню полягає у виділенні основної думки прослуханого тексту; визначенні композиційної структури тексту; відстоюванні та обґрунтуванні власної точки зору; виділенні необхідної інформації для підтвердження чи припущення щодо значення висловлювання; декодуванні інформації з усного в інші форми дискурсу.

Заявлена в Програмі з іноземної мови комунікативна компетентність, у свою чергу, складається з трьох основних видів: мовленнєвої, мовної й соціокультурної.

Мовленнєва компетентність ґрунтується на чотирьох видах компетентностей в аудіюванні, говорінні, читанні й письмі, тобто в студентів мають бути сформовані мовленнєві вміння в цих чотирьох видах мовленнєвої діяльності.

Мовна компетентність охоплює лексичну, граматичну, фонетичну й орфографічну компетентності (знання фахової лексики, конкретні мовленнєві навички).

Соціокультурна компетентність включає країнознавчу та лінгвокраїнознавчу компетентності (знання історії, географії, економіки, державного устрою та культури країни; знання особливостей мовленнєвої й немовленнєвої поведінки носіїв у певних ситуаціях спілкування).

Таким чином, основна мета навчання іноземної мови за професійним спрямуванням вбачається в розвитку в студентів здібностей використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу, формуванні в них умінь і навичок іншомовного спілкування для досягнення високого рівня комунікативної компетентності.

Застосування інтерактивних методів у процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням студентів технічних і агробіологічних спеціальностей

Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та Національної програми з англійської мови для професійного спілкування, її мета вбачається в забезпеченні єдиного освітнього простору, утвердженні особистісного навчання, орієнтації на реалізацію компетентісного підходу, формуванні в студентів комунікативної компетентності. Майбутні фахівці мають набути культури спілкування та співпраці в різних видах діяльності.

Сучасний курс іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської) у вищій школі має відповідати вимогам, головна з яких полягає в забезпеченні його мовленнєвою спрямованістю. Звідси завдання викладача – не в простому репродукуванні іншомовного матеріалу, а в стимулюванні активності студентів, залученні їх до розв'язання комунікативних завдань, застосуванні прийомів навчання, що дають змогу кожному брати участь у мовленнєвій діяльності, а також розвивають у них мовленнєву ініціативу.

Мовленнєва спрямованість ґрунтується на інтерактивній природі комунікації, що припускає обмін думками, почуттями та ідеями між двома чи кількома особами. Це зумовлює необхідність створення в групі інтерактивності, що сприяє застосуванню студентами мовних умінь і навичок у ситуаціях, наближених до реальності в професійній діяльності.

Комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. На практиці виявили досить високу ефективність такі форми роботи: індивідуальна, парна, групова і робота в команді. Найбільш відомі форми парної і групової роботи: внутрішні (зовнішні) кола (inside / outsidecircles); мозковий шторм (brainstorm); читання зигзагом (jigsawreading); обмін думками (think-pair-share); мереживна пилка, парні інтерв'ю (pair-interviews), метод-кейс (Case study).

Класифікація засобів навчання іноземної мови може бути різною залежно від принципу, що покладений в основу. Щодо технологічного прогресу виділяють та широко використовують засоби навчання традиційні (посібники, таблиці, плакати), сучасні (засоби масової інформації, мультимедійні засоби навчання тощо) та перспективні (веб-сайти, інтернет-портали). Вживається також поняття «паперові» (підручники, посібники, практикуми, навчально-методичні матеріали тощо) і електронні навчальні засоби (онлайн словники, електронні підручники, електронні курси), що відрізняються видами матеріально-технічних носіїв інформації, на яких цей засіб знаходиться [10]. Серед матеріально-технічних носіїв інформації, що використовуються на заняттях з іноземних мов, слід виділити: персональні комп'ютери, навушники, проектори, магнітні носії інформації (CD-R, CD-RW, флеш-пам'яті, жорсткі диски тощо), інтерактивні дошки, програвачі запису.

Використання електронних засобів у процесі навчання іноземної мови сприяє підвищенню зацікавленості й загальної мотивації завдяки новим формам подання інформації; індивідуалізації навчання, оперативного доступу до інформації. Застосування електронних засобів інформації

підвищує інтенсивність навчально-виховного процесу, дозволяє охопити значний обсяг навчального матеріалу, що засвоюється міцніше завдяки позитивній мотивації.

Електронні навчальні засоби здійснюють програмне управління навчальною діяльністю студентів, допомагають у засвоєнні навчального матеріалу, призначені для отримання знань, умінь і навичок: електронні підручники і посібники, мультимедійні навчальні курси, комп'ютерні програми (наприклад: «Everyday Technical English», «Career Paths: Agriculture», «English Gold», «Hello, America!», «Bridge to English», «Professor Higgins», «English for Communication» та електронні словники.

Таким чином, одне з пріоритетних місць у формуванні в студентів технічних та агробіологічних спеціальностей комунікативної компетентності посідає мовна освіта. Для її реалізації пропонуються різноманітні методи, в основу яких покладається активна діяльність і спільна діяльність учасників навчального процесу, що позитивно впливає на реалізацію комунікативної функції мови. Тобто, йдеться про широке впровадження інтерактивних методів навчання, їх практичну реалізацію для вирішення конкретних завдань.

Інтерактивні методи навчання іноземних мов сприяють вирішенню проблем комунікативного, пізнавального та виховного характеру: розвивати уміння і навички спілкування, встановлювати емоційний контакт зі студентами, навчити їх працювати в команді, зважати на думки і висловлювання інших.

Дидактичні засади ефективного застосування інтерактивних методів навчання студентів технічних та агробіологічних спеціальностей

Зважаючи на значну кількість відомих на сьогодні інтерактивних методів, нами були відібрані ті, що, на нашу думку, є найбільш прийнятними для навчання студентів іноземної (англійської) мови з метою формування в них комунікативної компетентності в обсязі, відповідно до Рекомендацій Ради Європи в галузі вивчення і навчання сучасних мов та Програмою з «Іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської)».

Для забезпечення максимальної ефективності навчання студентів практичного курсу іноземної мови (англійської) найбільш прийнятними принципами навчання вважаємо: принцип комунікативності та принцип співробітництва.

Принцип комунікативності є провідним принципом, що сприяє успішному оволодінню студентами мовною компетентністю. Він передбачає побудову процесу навчання як моделі реальної комунікації. Така модель спрямована на забезпечення вмотивованого характеру мовленнєвих дій викладача та студентів, створення ситуацій, що є типовими для ситуацій реального життя в певній сфері спілкування.

Принцип співробітництва передбачає:

- особистісно орієнтоване спілкування;
- збагачення змісту навчання емоційним, особистісно значущим матеріалом, стимулювання позитивних інтелектуальних почуттів;
- діалог між студентами, студентами і викладачем як домінуюча форма навчального спілкування, створення передумов для вільного обміну думками;
- залучення студентів до самооцінки, самопізнання та самовдосконалення в різних видах іншомовної комунікації.

Наведені принципи виражають закономірності процесу навчання на основі застосування інтерактивних методів і є формою, в якій виявляється та чи та закономірність реалізації цього процесу.

Зважаючи на те, що провідною метою мовної освіти є формування у студентів комунікативної компетентності, пріоритетне місце мають посідати завдання, що передбачають активне залучення

тих, хто навчається, до мовленнєвої взаємодії. Вибір того чи того інтерактивного методу зумовлюється метою конкретного етапу заняття, а також змістом навчання, на базі якого реалізується цей етап.

Отже, оптимальний вибір інтерактивних методів означає визначення тих з-поміж них, що були б найбільш прийнятними в кожному конкретному випадку їхнього впровадження в навчальний процес.

Вибір методів навчання ми базуємо на особистісно-орієнтованому підході. Особистісно-орієнтований підхід є особливою методикою викладання й виховання, це «нова педагогічна етика, етика взаєморозуміння, взаємоповаги, творчого співробітництва» [5, с.58], мета якої полягає в формуванні здорової, гармонійно розвиненої особистості, здатної до творчої самореалізації.

Навчання майбутніх фахівців різних галузей іноземної (англійської) мови відбувається в сфері професійного спілкування. При цьому навчальний процес обмежується в часі, що вимагає відбору матеріалу, який передбачається вивчати під час заняття за допомогою інтерактивних методів.

Значна увага має надаватися комунікативним (спеціально організована форма спілкування, в якій студент самостійно реалізує акт мовленнєвої діяльності) та умовно-комунікативним (передбачення мовленнєвих дій у ситуативних умовах) вправам.

Зміст навчання у вищій школі характеризується рівнями комунікативної компетентності кожного виду, яких мають досягти студенти.

Інтерактивне навчання студентів технічних та агробіологічних спеціальностей на заняттях з «Іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської)»

Найбільш оптимальними інтерактивними методами за О.Часовським вважаються дискусія, евристична бесіда, «мозковий штурм», ділова гра, рольова гра, метод проведення тренінгів. Вибір того чи того методу навчання обумовлюється виходячи з навчальних завдань, побоювань і очікувань групи, ступеню володіння викладачем певною методикою, контекстом ситуації [17, с.94]. Тому на заняттях з «Іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської)» доцільними є застосування цих методів навчання під час вивчення різноманітних навчальних тем та на різних етапах заняття.

На етапі проведення зі студентами мовленнєвої / фонетичної розминки застосовували організаційний інтерактив «Ice-breaker» («Криголам»).

1. *Викладач: When people meet, they have to introduce themselves, so give 3 reasons why you are the best starting with the phrase "I'm the best, because....* (Студенти мають дати неоднакові відповіді).

2. *Викладач: Remove three things from your bag, backpack, etc., and another student will describe your personality on the basis of these things.*

Пізнавальними інтерактивними методами є способи пізнавальної взаємодії (діалогу) учасників з метою отримання нових знань, їхньої систематизації, творчого вдосконалення наявних у певній галузі умінь. Досить розповсюдженим методом у цій групі виступає ділова гра, а також «мозковий штурм».

Прикладом роботи в малих групах із застосуванням мозкового штурму, читання зигзагом і обміну думками може бути наступний:

Creative problem-solving

Stage 1

In small groups, brainstorm a list of problems that you personally have in your professional lives or with your studies, such as 'I always feel tired', 'I find it nearly impossible to meet deadlines', 'I often forget important issues', etc. This is the expansive, divergent phase of thinking where 'anything goes'. Don't judge if the problem is a 'good one' or not at this stage – simply write the problems down in a list with the name of the person who has this problem. Focus on the quantity of ideas and keep the atmosphere playful and fun.

Stage 2

Select one problem from the list that you as a group would like to focus on. This is the convergent evaluative phase of the process. Ask practical questions such as: 'How interesting is the problem?' and 'How useful is solving the problem for the whole of the group?'

Stage 3

Using the techniques you have learnt, explore the problem more deeply by asking the 'problem holder' questions (divergent phase). One person in the group should take notes.

Stage 4

Discuss how helpful the techniques were in solving the problems. Which one do you think is more useful, 5Ws and 1H (this is a standard brainstorming technique to explore different angles to a core problem with questions: why...? What...? Where...? Who...? When...? How...?) or reverse thinking (this is a lateral thinking technique: you reframe the problem and look at it from the opposite perspective) [18, c.38].

Метод ділової гри дозволяє перевірити граматичні знання і навички студентів та уміння застосовувати їх на практиці. Ігри допомагають моделювати певні комунікативні ситуації, використовуючи теоретичні знання і набутий власний практичний досвід, а також активізувати самостійну роботу студентів у набутті професійних навичок, уникнути в подальшому труднощів та граматичних помилок в усному мовленні. Так, під час вивчення теми «*Applying for a job*» актуальним є проведення ділової гри: *Interview your partner and make notes. Would he/she suit the job of mechanic assistant? Why / Why not? Use the construction would like +ing in your questions and arguments [7, c.53].*

Розігрування ролей є простішим методом порівняно з діловою грою але не менш ефективним. Прикладом мимовільного запам'ятовування граматичної конструкції *I wish I were* може бути ситуативна рольова гра:

Гра "I wish I were..." (Я б хотів стати...)

Викладач пропонує уявити, ким би кожен студент хотів зараз опинитися (це можуть бути як живі особи, так і птахи, тварини, неживі речі), але свій вибір треба аргументувати.

Педагог ставить запитання (наприклад): *"Ann, what would you like to be"*

Ann: "I wish I were a computer programmer"

Teacher: "Oh, really?! And what would you do then?"

Ann: "I would be smart, I would write and develop programmes, I would be professional with high salary, and I would help ill or poor children".

Навчання у співпраці, що базується на власному досвіді учасників заняття, їхній взаємодії зі сферою засвоюваного професійного досвіду. Під час такого навчання зростає роль студента, який бере участь у не лише в одержанні знань, а й у їх пошуку, розвитку, трансформації у практичні уміння й навички. Практика показує, що навчатися разом не лише легше, але й цікавіше та значно ефективніше. Це стосується академічних успіхів, інтелектуального і морального розвитку студентів. Допомогти один одному, разом дійти до істини, вирішити проблему, розділити радість успіху та переживання щодо невдач – ті якості, що стануть у нагоді в професійній діяльності та в житті. Для викладача ж це унікальна можливість для творчого підходу до матеріалу та студентів.

Технологія опрацювання дискусійних питань (технологія навчання в дискусії) – широке публічне обговорення якогось суперечливого питання. Дискусія сприяє розвитку критичного мислення, дає змогу визначити власну позицію, формує навички відстоювання своєї особистої думки, поглиблює знання з проблеми. До таких методів відносять: «Метод Прес», «Обери позицію», «Зміни позицію», «Дебати» та ін [7, с.54].

Навчання у взаємодії може бути реалізоване під час засвоєння граматичної теми «*Adjectives. Degrees of comparison*» у таких видах дискусій:

1. Discuss the questions in groups.

a) What kind of jobs make people the happiest?

b) *When are you the happiest? At work? At home? With friends?*

c) *What were your happiest times last year?*

d) *It's often said "laugh is the best medicine". Do you agree?*

2. *Work in group of four. Discuss together and decide what were three most important inventions.*

Which has changed the world the most?

Go around the class. Everyone must make a statement about himself or give the opinion about something. The others in the class must respond.

3. *Many people think that Great Britain is a country of traditions. Do you agree? What's your opinion? Explain your point of view. While listening to your group-mates, be ready to give some more reasons to support or refuse the point of view being discussed.*

Під час вивчення теми «Types of cars» Прикладами ситуаційних вправ можуть бути наступні:

Speak on the following topics. Use your imagination and creativity in language usage:

The notion "ideal" automobile has greatly changed lately. Prove it.

1. *Discuss the following: needing a car to fit the family in.*

2. *It's considered that SUV is bought by a small man. How far do you agree with this?*

3. *If you were given a chance to be presented with a car, which would you choose? Why?*

Аргументуючі інтерактивні методи допомагають пояснити ті чи ті складові навчального матеріалу: слова, словосполучення, правила, особливості вимови тощо.

Teacher writes two sentences on the board, underlining the indefinite pronouns: I've got something in one hand. I haven't got anything in the other hand.

Then he asks the students to explain the difference between the use of the two underlined words, ie, that something is used in the positive contexts, while anything is (generally) used in negative contexts.

Використання комп'ютерних навчальних програм на заняттях з іноземної мови дає змогу вивчати нову лексику, засвоювати діалогічне й монологічне мовлення, навчитися письму, відпрацювати граматичні конструкції. Глобальна мережа Інтернет надає великі можливості для пошуку тематичної й інформації, статей із газет і журналів, користування онлайн-словниками, прослуховування новин мовою оригіналу та багато іншого. Так, при вивченні теми «The latest inventions in automobile industry» викладач дає завдання знайти інформацію про новітні досягнення в автомобільній індустрії, проаналізувати їх та передбачити перспективи входження цих новинок на світовий ринок. Окрім того, Інтернет-технології – це можливості налагодження контактів зі своїми однолітками в англійськомовних країнах, де можливе застосування інтерактивного методу «Мікрофон» через залучення студентів до реальної ситуації. Студенти мають змогу брати участь у тестуваннях, вікторинах, чатах, форумах, відеоконференціях, публікувати наукові роботи на навчальних сайтах і отримувати відгуки на них із різних країн світу тощо. Ефективними та корисними є наукові тематичні конференції, на які студенти готують доповіді англійською мовою про досягнення в їхній галузі та за допомогою презентаційного матеріалу висвітлюють їх на конференції. Інші учасники конференції готують питання, дискутують із цього приводу. Так, студенти технічних та агробіологічних спеціальностей НУБіП України мають змогу виступати на секційному засіданні щорічної студентської конференції «Modern achievements and prospects in Engineering and Agrobiological Sciences», де вони висвітлюють останні досягнення по своїй спеціальності, тим самим заохочуючи одногрупників до пізнавально-пошукової діяльності в мережі Інтернет.

Таким чином, організація інтерактивного навчання у вищій передбачає моделювання життєвих і виробничих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації тощо. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу викладачеві стати авторитетним наставником студентського колективу. У процесі інтерактивного навчання студенти вчаться бути

демократичними, толерантно спілкуватися між собою та іншими людьми, критично мислити, приймати та аналізувати рішення.

Використання інтерактивного навчання – це засіб для досягнення такої психологічної атмосфери в академічній групі, що найкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, надає можливості ефективно реалізувати принципи особистісно-орієнтованого навчання.

Наведені приклади з використання інтерактивних методів підтверджують думку про те, що така організація занять з іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської) є цілком доцільною і виправданою в навчанні студентів технічних та агробіологічних спеціальностей. Запровадження комунікативних ситуацій стимулює студентів до комунікативно-вмотивованого виконання мовленнєвих дій, залучення до яких дає їм змогу краще засвоїти іншомовний матеріал.

У результаті проведеного дослідження, аналізу та узагальнення його результатів було зроблено такі **висновки**:

Найбільш повно сучасним завданням в царині організації й реалізації навчальної діяльності відповідають інтерактивні методи, побудовані на діалозі (полілозі), міжособистісній взаємодії, переведенні студентів у позицію активних суб'єктів навчання, спроможних активно включитися до пізнавальної діяльності на засадах самопрагнення, самовияву, емоційно-позитивного ставлення та самостійного досягнення навчальних цілей.

Визначено й обґрунтовано дидактичні засади застосування інтерактивних методів у навчанні студентів технічних та агробіологічних спеціальностей. До таких засад відносимо: цілі навчання, принципи навчання, зміст навчання, оптимальні методи і форми, а також взаємозалежну навчальну діяльність викладача та студентів на занятті, удосконалену комунікативну компетенцію. Студенти займають активну позицію в засвоєнні матеріалу, зростає їхня зацікавленість до отримання знань.

Доведено, що інтерактивні методи навчання є перспективними технологіями у навчанні іноземної мови, оскільки визначають діалог як провідну форму навчально-пізнавальної інтерактивної взаємодії з оперативним зворотним зв'язком і є цілісною та інтегрованою системою процесу навчання, що передбачає відповідно до цілей і змісту навчання комплексне застосування відібраних за принципами комунікативності та співробітництва інтерактивних методів, засобів та форм навчання іноземних мов з метою досягнення оптимального результату.

Використані джерела

1. Бондар В.І. Дидактика: [підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл.] / Володимир Іванович Бондар. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
2. Буган Ю.В. Громадянська освіта в школі: завдання, зміст та форми реалізації / Ю.В.Буган, О.В.Козловська // Завуч. Наша вкладка. – 2005. – № 01 (223). – С. 6-18.
3. Велитченко Л.К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу: моногр. / Л.К.Велитченко. – Одеса: ПНУАПН України, 2005. – 302 с.
4. Велитченко Л.К. Психологія педагогічного взаємодія: проблеми концептуалізації: моногр. / Л.К.Велитченко. - Одеса: ЮНЦ АПН України, 2003. – 222 с.
5. Волосюк М.А. Проблемне навчання як провідний метод розвиваючого навчання в умовах особистісно орієнтованої парадигми освіти / М.А.Волосюк // Управління школою. – 2005. – № 16 – 18 (100 – 102). – С. 56- 69.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, вивчення, викладання, оцінювання. Відділ сучасних мов. Страсбург. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
7. Иванова О.В. Интерактивные методы та їх застосування в програмах з практичного курсу другої іноземної мови / О.В. Иванова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей: – Ялта: РВВ КГУ, 2014. – Вип. 43. – Ч. 4. – С. 51-57.
8. Иванова О.В., Журба О.Р. Эффективные методы вивчення іноземних мов / О.В. Иванова, О.Р. Журба // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Філологічні науки» / Редкол. : Д.О. Мельничук (відп.ред.) та ін. – К.: ВЦ НУБіП України, 2013. – Вип. 186. – Ч. 2. – С.193-198.
9. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / Л.Галіціна (упоряд.). – К.: Редакції загально педагогічних газет, 2005. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
10. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: [навч.-метод. посібник] / Т.І. Коваль, С.О. Сисоєва, Л.П. Сущенко. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2009. – 380с.
11. Леднев В.С. Содержание образования / Вадим Семенович Леднев. –М.: Высш.шк.,1989. -360 с.

12. Мартинова Р.Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов: [Монографія] – К.: Вища школа, 2004. – 454 с.
13. Пометун О. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко; За ред. О.І.Пометун. – К.: „А.С.К.”, 2005. – 192 с.
14. Пометун О. Як навчити учителів інтерактивних технологій: з досвіду проведення інтерактивних тренінгів у системі перепідготовки педагогічних кадрів / Олена Пометун // Управління школою. – 2004. – № 31 (79). – С. 22 -26.
15. Сквирский В.Я. О роли педагогического взаимодействия / В.Я.Сквирский // Вестник высшей школы. – 1987. – № 6. – С. 30-33.
16. Скрипник М. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / М.Скрипник; упоряд. І.Галіцина. – К.: Ред. загальнопедагогічних газет, 2005. – 128 с.
17. Часовский А.В. Интерактивные методы обучения в преподавании «психологии здоровья» / А.В. Часовский // Инновации в образовании. – 2002. – № 3. – С. 92-97.
18. Handford M., Lisboa M., Koester A.
19. Swan M.A. Critical look at the Communicative Approach // ELT Journal. – 1985. – Vol. 39. – №1. – P. 1-11.
20. Widdowson S. Teaching Language as communication. – Oxford: Oxford University Press, 1978. – 168 p.

References:

1. Bondar V.I. Dy`dakty`ka: [pidruch. dlya stud. vy`shh. ped. navch. zakl.] / Volody`my`r Ivanovy`ch Bondar. – K.: Ly`bid`, 2005. – 264 s.
2. Bugan Yu.V. Gromadyans`ka osvita v shkoli: zavdannya, zmist ta formy` realizaciyi / Yu.V.Bugan, O.V.Kozlovs`ka // Zavuch. Nasha vkladka. – 2005. – # 01 (223). – S. 6-18.
3. Vely`tchenko L.K. Pedagogichna vzayemodiya: teorety`chni osnovy` psy`xologichnogo analizu: monogr. / L.K.Vely`tchenko. – Odesa: PNUAPN Ukrayiny`, 2005. – 302 s.
4. Vely`tchenko L.K. Psy`xology`ya pedagogy`cheskogo vzay`modejstv`ya: problemy` konceptualy`zacy`y`: monogr. / L.K.Vely`tchenko. – Odessa: YuNCz APN Ukray`ny, 2003. – 222 s.
5. Volosyuk M.A. Problemne navchannya yak providny`j metod rozvy`vayuchogo navchannya v umovax osoby`stisno oriyintovanoi parady`gmy` osvity` / M.A.Volosyuk // Upravlinnya shkoloyu. – 2005. – # 16 – 18 (100 – 102). – S. 56- 69.
6. Zagal`noyevropejs`ki Rekomendaciyi z movnoyi osvity`, vy`vchennya, vy`kladannya, ocinyuvannya. Viddil suchasny`x mov. Strasburg. – K.: Lenvit, 2003. – 261 s.
7. Ivanova O.V. Interakty`vni metody` ta yix zastosuvannya v programax z prakty`chnogo kursu drugoyi inozemnoyi movy` / O.V. Ivanova // Problemy` suchasnoyi pedagogichnoyi osvity`. Ser.: Pedagogika i psy`xologiya. – Zb. statej: – Yalta: RVV KGU, 2014. – Vy`p. 43. – Ch. 4. – S. 51-57.
8. Ivanova O.V., Zhurba O.R. Efekty`vni metody` vy`vchennya inozemny`x mov / O.V. Ivanova, O.R. Zhurba // Naukovy`j visny`k Nacional`nogo universy`tetu bioresursiv i pry`rodokory`stuvannya Ukrayiny` / Seriya «Filologichni nauky`» / Redkol. : D.O. Mel`ny`chuk (vidp.red.) ta in. – K.: VCz NUBiP Ukrayiny`, 2013. – Vy`p. 186. – Ch. 2. – S.193-198.
9. Igr` dorosly`x. Interakty`vni metody` navchannya / L.Galicina (uporyad.). – K.: Redakciya zagal`no pedagogichny`x gazet, 2005. – 128 s. – (Biblioteka «Shkil`nogo svitu»).
10. Koval` T.I. Pidgotovka vy`kladachiv vy`shhoyi shkoly`: informacijni texnologiyi u pedagogichnij diyal`nosti: [navch.-metod. posibny`k] / T.I. Koval`, S.O. Sy`soyeva, L.P. Sushhenko. – K.: Vy`davny`chy`j centr KNLU, 2009. – 380s.
11. Lednev V.S. Soderzhany`e obrazovany`ya / Vady`m Semenovych Lednev. –M.: Vyssh.shk.,1989. –360 s.
12. Marty`nova R.Yu. Cilisna zagal`nody`takty`chna model` zmistu navchannya inozemny`x mov: [Monografiya] – K.: Vy`shha shkola, 2004. – 454 s.
13. Pometun O. Suchasny`j урок: Interakty`vni texnologiyi navchannya: Nauk.-metod. posibn. / O.I.Pometun, L.V.Py`rozhenko; Za red. O.I.Pometun. – K.: „A.S.K.”, 2005. – 192 s.
14. Pometun O. Yak navchyty` uchy`teliv interakty`vny`x texnologij: z dosvidu provedennya interakty`vny`x treningiv u sy`stemi perepidgotovky` pedagogichny`x kadriv / Olena Pometun // Upravlinnya shkoloyu. – 2004. – # 31 (79). – S. 22 -26.
15. Skvy`rsky`j V.Ya. O roly` pedagogy`cheskogo vzay`modejstv`ya / V.Ya.Skvy`rsky`j // Vestny`k vysshej shkoly. – 1987. – # 6. – S. 30-33.
16. Skry`pny`k M. Igr` dorosly`x. Interakty`vni metody` navchannya / M.Skry`pny`k; uporyad. I.Galicy`na. – K.: Red. zagal`nopedagogichny`x gazet, 2005. – 128 s.
17. Chasovsky`j A.V. Y`nterakty`vnye metody obuchen`ya v prepodavany`y` «psy`xology`y` zdorov`ya» / A.V. Chasovsky`j // Y`nnovacy`y` v obrazovany`y`. – 2002. – # 3. – S. 92 - 97.
18. Handford M., Lisboa M., Koester A.
19. Swan M.A. Critical look at the Communicative Approach // ELT Journal. – 1985. – Vol. 39. – #1. – P. 1-11.
20. Widdowson S. Teaching Language as communication. – Oxford: Oxford University Press, 1978. – 168 p.